

Nahodilost a zákonitě / Zákonitost a nahodilé

Vývoj vědy (tj. [přírodo]vědeckého přístupu ke všem skutečnostem) se odehrával zejména od počátku nové doby až po dnešek ve stále větším soustředění na to, co je jednotlivinám společné, čím se sobě podobají. Věda se nezajímá o zvláštnosti a odlišnosti, leda v tom případě, že se ukáže jakési nová podobnost těch odlišností. Říká se tomu hledání „zákonitostí“; jen zákonitě dává smysl resp. má smysl. Co není podrobeno nějaké zákonitosti, je nahodilé, a nahodilost nemůže být předmětem vědeckého zkoumání a poznávání. S tím úzce souvisí tendence zabývat se různými fenomény statisticky, tj. v co největším počtu jednotlivých případů a pak jejich zprůměrováním (znivelizováním), a tím co největším pomíjením individuálních rozdílů. Myslím, že lze v této tendenci právem vidět relikt starého mytického myšlení, které se převážně soustřeďovalo na tzv. archetypy a jejich napodobování, zatímco veškeré odchylky nechávalo padnout do propasti zkázy a nicoty. Staří Řekové dokonce ve svých největších myslitelích navzdory obecnému protestu proti mýtu ve jménu LOGU tuto tendenci zachovali a podrželi (úlohu archetypů zastávají u Platóna ideje, a u Aristotela formy (MORFAI). Řada myslitelů si však v různých dobách uvědomovala důležitost původu mnohosti, neboť mnohost sama je vlastně v rozporu s jednotou veškerenstva, a proto vedle normativních a tedy jednotících „forem“ zaváděli ještě něco, co později dostalo pojmenování „principium individuationis“. Zcela základním problémem se tak stává oprávněnost tzv. vědeckého přístupu, který se orientuje jen na „zákonitě“, eventuálně „typické“ (= průměrné, zprůměrované): jak je možno „zvědečtit“ přístup k tomu, co je sice skutečné, ale z hlediska tradičně „vědeckého“ se jeví jako „nahodilé“? Jak je možno „přesně a přísně“, tedy vskutku vědecky, poznávat to, co je jedinečné? Jaké změny je třeba zavést v zásadách vědeckého zkoumání a poznávání, abychom nemuseli vylučovat jedinečné jako marginální nebo dokonce neskutečné, neexistující, nýbrž jen „zdánlivé“?

(Písek, 080914-1.)